

חולל מזעם, העולם הזה (1255) ביקש למנות ועדת חקירה רשמית לקביעת האמת ולהרצת הרוחות. הבקשה נדחתה, כמוכן, מישר בוגוריון דיין פרס עמד אז בשיאו.

פרות ותנים

מה שיה ריין, שרהחלקאות, ליגלג על זעם ההמונים ושאל: "האם על שרי הביטחון להורות לכוותהיביטחון לפתוח להבא בגול רק על פרות ותנים העורבים את הגבול? צביעות היא מצד מי שמציע ל"ההוגב במשמורת לילה על גבול רצועת עזה תקנות-שמירה של מיקשת-אביטחים." ראשד חוסיין השיב על כך כדרכו, כי מיכתב גלוי מעל עמודי העולם הזה (1257), תחת הכותרת: "אנחנו לא אבטיחים, מד דיין!"

פתח ראשד: "את מיכתבי לא אפתח ב'שלום', מד דיין. כי בכפרי אין שלום. בכפרי יש מימשל צבאי, הפקעת קר-קנות, גזלת ארמות היואקף (ההקדש המוסלמי) והרבה קווילונים. מכין אלה, מד דיין, תוכל לבחור לך פתיחה למיכתבי זה, במקום המילה, 'שלום'." בסיוגו העיברי המבריק, שרק כותבים ישראלים מעטים יכלו להתחרות בו, פנה ראשד אל הרמטכ"ל לשעבר, שהטביע את חותמו על המדינה:

"אולם, אדוני, כמו בכך הקו"מדינות, ישנם תמיד שחקני-מישנה, המשלמים את עבודת השחקנים הגדולים, גם במיקרה זה לא הסרו שחקנים כאלה. הם הופיעו בצורת כתבי-עיתונים שונים. במשך שבוע שלם התנפלו על האזרחים הערבים, כיום, וקרעו אותם לגזרים. הם הפיחו את רעת-הקהל מרקע הי מהומות. הם לא הזכירו את התי נהגותם הרשגנית של השימונות. הם דאגו, כמאמריהם, ליצור אצל קוראיהם רק רושם אחד ויחיד: הערבים מתמרדים, הערבים מפני כנום. עד שקראתי אותם בארץ רים, לא ידעתי שישנם בארץ אוכלו-בשר ערבים..."

"המצב השתנה, מד דיין, וכשם שאמור לי לנסוע כלי רשיון, אסור לי עתה גם לשתוק. הסיבה: מאי מר מפויים שהופיע לפני שביעיים ביותן, הארץ. האמר לו חולל זכר המתים, והם הושמו לזעם. נרף ממנו ריח של הסתה ושל זיוול בערבו של האדם.

"מאמר זה לא נכתב עיירי אחד הכתבלים. הוא הוכר עיירי אדם שאינו זקוק למחמאה של הש"כ, כדי להגיע ליעדו: אדם בעד השד פעה בממשלה ועל חלק ניכר מהי ציבור. והלא כתב מאמר זה לא היה אחר מאשר אתה, מד משה דיין.

"ידוע לי, אמנם, שכבודו היה מעורב בפרשה שזעזעה את הי ארץ, אך לא חשבת לרנע ששר בממשלת ישראל אינו יכול להתי רומם מעד זרמת-הכתבים של כתבלים אומללים, עיירי התחי רות בהם במשך הסתה נגד חלק מאזרחי הארץ..."

"...האמת, מד דיין, היא שדכל אחד מהבורחים סיפור משנו על מיקר אכפיה, יכיו או עקבון. לי יושבים בכפרים יש מימשל צבאי, הפקעת אדמות, ליושבים בערים יש פיתח המקנא את מוחמר. שני הצועק: לך, נאצר! ורשישו שר לו בזמן העבודה; ערבי שחור / עם ראש של חמור. ואינו לחלק אחר של הבורחים יש סיבות אי שרות, המתמזגות עם ההרגשה הי כדלית של אפיה, ריכו ועל-כונות.

"הצעיר הערבי אינו — לאפי תעתך אוני — עגבנית מאני מייקר. לצעיר זה יש גאווה — דבר שבשתי יצחק אותך, אדוני השר — ויש לו נודמה לי, עצבים... בכך זאת, מד דיין, יש במאמרך גם דברים משמחים. כי הוא מעיר על השתקשות משמחת מיישרדי החלקאות, עד כדי כך שאדוני מתי חזר לערבב בין אבטיחים וכני

אדם, רק פגם אחד מוריד מערך השימחה, אדוני, הופך אותה ל"בורגיה. במקום העזות — בתור שרהחלקאות — את ערך האבי פיתח לערבב של בני-אדם, עושה אדוני שעות קטנה, ומוריד את ערכם של בני-אדם לערבב של אבטיחים..."

לא לכנסת

אני זוכר את ראשד כפי שראיתי באותן שנים. פעמים שבעו היה בא אלי הביתה, כדי ללמד אותי ערבית. ה שער לא ארד מעולם יותר מעשר דקות. בכל פעם היינו מסתככים במחלוקת פוליטית ומתחילים להתווכח בלהט — בעברית. תוך כדי כך סיפר לי על אהבותיו. מישפחתו תיכננה להשיאו לקרובת-מישפחה, אך הוא סירב מפני שהיתה חסרת השכלה, ולא היה לו דבר משותף עימה. הוא התאהב במורה ערבית בכפר אחר, אך אהבה זו היתה בלתי-אפשרית. ביגלל הצורך בתשלום-מורה וצרות אחרות. ה רומן היה כרוך בסכנת נפשות. הוא הת אהב בצעירה יהודיה מארצות-הברית, פסי כלוגית שעבדה בעיריית תל-אביב, והחל חי עימה כדרכם של היהודים, הוא לא יכול היה להתלית לשאתה לאשה. בניגוד לרצון מישפחתו ולמסורת הערבית, אך גם לא היה מסוגל לנטוש אותה. התמונות רבות, הפסיפס עגום.

שר האשה האנאלפבטית
אני סתם אשה אור-טפילית.
אני לא ידעתי לקרא ולכתב.
לכן, אהובי, פלנסטעט ללמד
לא פתבתי לך מכתבי אהבה.
פי מי זה אמר שאהבה צריכה מכתבים.
פעם גם אתה לא ידעת לכתב.
פימים ההם ידעת יפה לאהב.
והיום אתה יודע לקרא ולכתב!

דשים נוספים בישראל, כדי להשתתף ב הסברה למען רשימת העולם הזה ברחוב הערבי — מבלי להיות מועמד שלה, מבלי לקבל שכר כלשהו.

וכך, במשך כמה חודשים, פעל ראשד למען הרשימה. בהתנדבות, ללא תמורה כלשהי, לצידו של ערבי צעיר אחר, הוא בן-כפר — אחמד מסראווה. עברנו את היישוב הערבי לאורכו ולרוחבו כי שירות שלום, כשאחמד וראשד נואמים ברמקולים מתוך גיפ פתוח, בכיכרו המר- כיות של הכפרים. בבחירות הצביעו כי אלפים ערבים למען הרשימה. ייתכן שהם סיפקו את הקולות האחרונים שהיו דרושים כדי לעבור את אחוה-החסימה.

לא פעם שאלתי את עצמי מה היה קורה לראשד, אילו הופיע כמועמד שני ברשימה. אין ספק שהיה מביא עימו את אלף הקולות הנוספים, שהיו דרושים לנו או כדי להשיג את המנדט השני, בימים ההם שקדמו לחוק באר-עופר.

האם היה ראשד מוצא את ייעויו דו כחיים? האם היה הופך הדוכר האתנמי של ערביי ישראל — דו בר ערבי-אומי, בעד גאווה עצי מת, הדוגל בשלום עם ישראל?

הוא עבר לארצות-הברית. מפעם לפעם הייתי מקבל ממנו דרישות שלום. שמעתי שנשא לאשה את חברתו היהודיה, שאינו מאשר בנכר, שהוא מר- ויח את לחמו כמתרגם מעיברית לערבית עבור משרד הליגה הערבית.

ב-1970 הוזמנתי למסע-הרצאות בקאמפ פוסים של ארצות-הברית. עברתי את הא רץ מהארנאוד עד פרינסטון. מגיון הופ קינס עד ייל, ולבסוף הגיע הזמן להרצות באוניברסיטת ניו-יורק. מנהאטן.

כאשר הגעתי למקום לא האמנתי למראה עיני. כשליש מן האולם היה תפוס על ידי אנשי אשלי להגנה יהודית, צעירים לובשי-מדים, תוקפניים, שוחרים-לטורף, ש' הזכירו לא מעט את אנשי פלוגות-הסער מימים עברו. כשליש היה תפוס על-ידי סטודנטים ערביים, שניראו תוקפניים לא פחות. שאר באייהקום היו שמאלנים מ כל הסוגים, ותיקי מילחמות-רחוב והפגנות נגד מילחמת ויאט-נאם.

ראשד חוסיין (1964) מתי נחנק

על הכל שלטו השוטרים, חמושים ומר- כנים-לקרב, כשאקדחיהם נחים בנרתיקים פתוחים, והמכשירים לדיכוי-ההמונות מר כנים בצד. הם ערכו חיפוש על גופו של כל נכנס. קציני-משטרה עמד באמצע האר לם, ודיבר בליהרף במכשיר אלחוט. כי קול רם שהיה כמוסיקת-רקע להרצאה. כאשר נכנסה נערה שנשאה בידה חבילה, זינק לעברה שלושה שוטרים, חטפו מידה את החבילה במהירות-הבזק ורצו החוצה כדי לבדוק את תוכנה.

המתיחות עמדה באולם כענן של עשן, כימעט שאפשר היה לראותה בעין. חשתי כאילו אני נמצא בכית משינועים, ואז נתקל מכתבי בראשד. הוא יושב בכורה הראשונה, כשי הוא מחזיק את חיוכו המבוויש.

כבר ידעתי שהוא עובד למען אש"ף, והוא לא היה בטוח איך אתיחס אליו. משחתו לראותו. בים זה של שירות נוכרי, ניראה לי כחלק מן הבית. אם היינו מטורפים, היינו ללחות מטורפים בצורה משלנו. אולי היינו אויבים, אך

היינו גם ידידים, מבינים איש לנפש רעהו. ניספחתי לו שלום, והתחלתי לדבר. בתום האסיפה ניגש אלי ראשד, שאל אם אני מוכן לשוחח עימו. הלכנו לאכול חומס במסעדה ערבית. שתינו עראק, הפלגנו על גלי הנוסטאלגיה. סיפרתי לו על המתרחש בכנסת. פירשתי את תוכניתי להקמת מדינה פלסטינית בגדה וברצועה. ראשד שאל אם אני מוכן להיפגש בביתו עם כמה פלסטינים. הסכמתי בשימחה.

ראשד התגורר אז בגדה המערבית של הגהר האדסון, בניו-ג'רזי. היינו צריכים לבוא אליו בשעה שמונה בערב, אחרי הרצאה באוניברסיטת פרינסטון. כרגיל, תעינו בדברך, והגענו אחרי השעה עשר, כשנכנסתי לדירה הקטנה, שבה גר ראשד עם אשתו, וצעתי על הסף, חדרה-אורחים היה מלא צעירים, ור כמותו הפרודור, המעבר לשירותים, חדר המיטות, המיטבה. היו במקום כחמישים צעירים פלסטיניים מכל הסוגים — מישר ראל, מירדו, מן השטחים הממוקמים, מר כוויית ומסעודיה, ממחנות-הפלטים בלבי נון ומסוריה, וכאלה שגדלו בארצות-הברית, המיגוון הטראגי של הפזורה הפלסטינית, שתחלה להידמות כל-כך לפזורה היהודית, הזדקק לעיני באופן חותי, בדמותם של צעירים אלה.

המשעות. זה לא היה ויכוח קר, הגיוני, רציונאלי, היתה זאת סערה של רגשות, שהציפו אותנו גלים-גלים — נאומי-אישום חוצבי-להבות, דיבריקיטרוג נגדיים, חי לופי-דברים מרים על צדק ועל ארצדק, היה ברור לי, בתום הפערה, כי תביעה אחת נזכרת בלב הפלסטיני עז כל תביעה אחרת, גם עז הי תביעה לפיתרון, לחירות ולמדינה: ה תביעה שישראל תודה בכך שי נעשה עוון חסמטורי לעם הפלסטיני. נוי כמה מילים, מלב אל לב, חשוי בות יותר מכל תוכנית.

תחושת-העוול כמוה כרעל. היא מכר- סמה בלב, צורבת כחומצה. אולי לרא שונה חשתי אז במוקד הריגשי של הי בעייה, וגם במוקד של הרגדה ששמה ראשד חוסיין.

נפרדתי ממנו עז מופתן דירתו, בשעות הקטנות של הלילה, כפרבר בניו-ג'רזי. לא ידעתי שזוהי הפרי- דה האחרונה.

סיגריה בוערת

שמעתי ממנו מדי פעם. הידיעות הפכו עצובות יותר ויותר. ראשד התגרש מאשתו. הוא התמכר ל- אלכוהול. גורלו הדביר אותו. הוא ניסה את מזלו בבירות. יש שם שני מוסדות פלסטיניים רציוניים, בעלי יוקרה עולמית, לחקר בעיות ישראל. על אחד מהם מופקד ידידנו המשותף מימי הוויכוחים בתל-אביב, סברי גרייס. ראשד ניסה להתקבל, אך לא הצליח. הוא עבר לדמשק, הציע להקים שם מוסד שלישי. הוא נתקל בסירוב. ייתכן שהתמכרותו ל- אלכוהול היתה גלויה מדי. ייתכן שהי משורר, שמעולם לא הצטרף לשום מיפ- לגה או אירגון. היה בלתי-תלוי מדי ל- טעמים של המוסדות הממוסדים של הת- נועה הפלסטינית.

הוא חזר לניו-יורק, קיבל מישרה זור שרת במישלחת של אש"ף באו"ם. לפני שנה נתקל בו אמנון זיכרונני, שהיה ב- סוור בארצות-הברית. ראשד הזמין אותו לדירתו, באמצע מנהאטן, דירה עלובה בקומת-הרקע, שבה גר בחברת מוסיקאי ערבי צעיר.

ראשד היה מר-נפש. הוא הפך קיצוני מאד, החל כופר בזכות קיומה של ישראל, דוגל באוטופיה של חזית-הסירוב. אבל הוא הסכים להופיע עם אמנון בערבי- ויכוח שאירגן אירגון יהודי. היה חביב כרגיל, שטוף געגועים לארץ. את געגועיו הטבעי באכזהוה, תוך כדי עישון אינסופי של סי- גריות בשרשרת.

האלכוהול הגחית עליו את מכת-המוות. איני יודע איך בדיוק מצא את מותו. אך בעניינרוחי אני רואה את התמונה: רא שד שרוע על מיטתו, שיכור, מעשן ב- עצבנות, נדרם. הסיגריה נמשט מידו. האש אוחות בכלייהמיטה. ראשד מתעורר מאוחר מדי. הוא מנסה להגיע אל הדלת, נחנק בעשן. הנכבאים פורצים פנימה, מני סים להחיותו בתנשמה מלאכותית. כעבור כמה דקות חדל הלב מלכת.

כך מת גופו של ראשד חוסיין, הצעיר ממוסמוס, המשורר העברי הראשון שלם במדינת ישראל, צעיר עדין-נפש, שלא ידע לשנוא. ליבו מת עשרים שנה לפניכן.